

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל האמונים

פרשת מצרע

תשע"ט

מאוצרות אמונים

פניני אמן ותפלה בפרשה

אמירת תהלים כ' תורת המצרע

"זאת תהיה תורת המצרע" (ד ט)

דרש רבי יהודה ליבוש רוזנבוים מקראקא:

בפסוק זה רמזה התורה לבקשתו של דוד המלך עליו השלום, ששכרו של האומר תהלים יהיה שקול כשכר העוסק בסוגיות הקשות של נגעים ונהלות (מדרש תהלים א), וכך נדרש הכתוב: "זאת" - ראשי תבות: "זכות אמירת תהלים, "תהיה" שקולה כפסוק ב: "תורת המצרע" - הכוללת בתוכה את הלכות נגעים ונהלות.

'מי תניף תמים'

סם חיים של תפלה

"זאת תהיה תורת המצרע" (ד ט)

במדרש על פרשתנו (ויק"ד טו ב) הובא המעשה הידוע על הרוכל המציע לכל עובר ושב לרכוש אצלו סם חיים. כששמע זאת רבי ינאי בקש לרכוש מהסם המציע למכירה. בתגובה הוציא הרוכל ספר תהלים והחזיר לו על הפסוקים (לד יג-ט): "מי האיש החפץ חיים... נצור לשונך מרע". מששמע זאת רבי ינאי התפעל עד מאד מחכמת הרוכל והצהיר: "כל ימי לא הבנת את משמעותו של פסוק זה, עד שבא רוכל זה והודיעני!"

רבים תמהו: הלא הרוכל לא הוסיף דבר מעבר למשמעותו הפשוטה של הפסוק, וממה התפעל רבי ינאי?

תרוץ נפלא לכך כתב רבי צבי הירש פרפר מרנני לונדון: רבי ינאי התפעל מכך שהרוכל הגדיר את האהירות מלשון הרע כ'סם חיים', כלומר: מלבד ההבטחה האמורה בכתוב זה שהמקפיד לנצר את לשונו מרע זוכה לאריכות ימים, זוכה הוא אף שפכחול ינתן בפיו 'סם חיים' שבאמצעותו יוכל להחיות אחרים כאשר תפלה עליהם. וכפי שגזרנו אף בלשון הכתוב (במדבר ל א): "לא יחל דברו ככל היצא מפיו ועשה"; מי שאינו מחלל את דבורו בדבורים אסורים, זוכה שכלל היצא מפיו בתפלתו, כן יעשה ממרומים.

גרם הצבי

יפה תשובה אף בעת רצון

"זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן; ויצא הכהן אל מחוץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע המצרע מן הצרוע" (ד ט ב-א)

פרש רבי שלמה קלוגר:

בדרך הטבע אין רפואה לנגע המצרע, שכן היא באה כענש על חטא הלשון, ולכן אין היא נרפאת אלא באחת משתי הדרךים הבאות: א. אם ישוב המצרע בתשובה ויתחרט על עוונותיו. ב. כאשר תהיה עת רצון בעולם, ככתוב (ישעיהו מט ח): "בעת רצון עניתיך". עת רצון זו מתרחשת בשעה שמטייבים משמים עם הצדיקים,

וכפי שאמרו חכמים (ב"ר נג ח): "בשעה שנפקדה אמונו שרה, הרבה עקרות נפקדו עמה".

שונה היא ההתייחסות במרומים בין רפוי הבא מכת תפלה לבין רפוי הבא בעת רצון, ובהתאם להתייחסות זו מוגלים מן השמים את פנישת המצרע עם הכהן: אם ירפא מן הצרע "ביום טהרתו" - ביום שיהיה בו עת רצון, אזי: "והובא אל הכהן, אולם אם: "נרפא נגע המצרע" בכת תפלתו - "מן הצרוע" אזי: "ויצא הכהן אל מחוץ למחנה" - הכהן יוצא לקראתו.

אמרי שפר

רזי אמונים

מרמזי אמן בפרשה

שערי אמן ופתחים בטהרת המצרע

"זאת תהיה תורת המצרע..." (ד ט)

בזהר הקדוש (נתר פ א, וכע"ז באווקולוס כאן) תרגמה המלה 'מצרע' - 'סגורא'. בדרך רמז יש ללמד מן פ' עיון לשון הרע גורם לסגירת שערי השפע הנפתחים בזכות עניית אמן כמבאר בזהר פרשת וילך (פכה ב).

יש להוסיף לכך רמז: ראשי תבות של שלשת השתפים בעיון לשון הרע: 'אומר', 'נאמר' (גשוא הספור) ו'מקבל', הם: 'אמן'. וכן, טהרתו של המצרע נעשית באמצעות הבאת צפורים ואזוב, שראשי תבותיהם הם: צ"א כפימטריה של 'אמן', כי בטהרתו נפתחים שערי 'אמן' שנגעלו בפניו. 'פרפראות לחכמה'; 'מנו אברהם' (למניד מסרסק)

שני צדדים למטבע הישועה

"זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל הכהן; וראה הכהן והנה נרפא נגע המצרע מן הצרוע" (ד ט ב-א)

אמר האדמו"ר רבי יששכר דב מבעלז:

צדיק שזכה שתפלתו על החולה התקבלה, בל יחזיק טובה לעצמו, שכביכול תפלתו היא שהועילה, אלא עליו לתלות זאת בזכותו של החולה. מאידך, אף לחולה אסור לתלות את ישועתו בזכותו, אלא עליו לתלותה בזכות תפלת הצדיק.

רמז לכך נכלל למצא בפתוב שלפנינו: "זאת תהיה תורת המצרע [החולה] ביום טהרתו" - כשיצא ממחלתו, "והובא אל הכהן" - יתלה רפואתו בזכות הצדיק. ומאידך: "וראה הכהן" - אף הצדיק כשרואה: "והנה נרפא נגע המצרע", אל יתלה זאת בזכותו, אלא "מן הצרוע" - בזכותו של החולה.

אדמו"ר בעלז ח"ג עמ' שא

ענשם הטוב של הצדיקים

"כי תבאו אל ארץ פנעו אשר אני נתן לכם לאהבה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם" (ד לז)

"בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם. לפי שהטמינו אמונים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותח הבית ומוצאן" (רש"י, ע"פ ויק"ד יז).

יש לתמה: הכיצד נתן לומר על נגעים הבאים על האדם כענש על עוונותיו (ראה ויק"ד יז ב) שהם בעבורו בגדר 'בשורה טובה'?

פרש רבי יוסף נחמיה קורניצר רבה של קראקא: בזמן 'כל מקדש טביעו' המושר בלילות שבת אנו מבקשים: "משוך חסדך ליודעיה א-ל קנא ונוקם". ופרש ה'בעל שם טוב' את הקשר שבין חסד לנוקמה, כי את 'יודעיה' אין צורך להעניש על חטאם, שכן עצם העבדה שנוהג עמם הקדוש ברוך הוא בהסד וברחמים למרות חטאם, מצדיפה אותם בבושה כה גדולה, שהיא גופה נחשבת בעבורם כענש. כפי שגאמר במשלי (כה כא-כב): "אם רעב שנאף האכלהו לחם...; כי גחלים אתה חתה על ראשו". ועל כך אנו מבקשים: "משוך חסדך ליודעיה" - הצדיקים, אף שחטאו, שכן באמצעות חסד זה תהיה בעבורם: "א-ל קנא ונוקם".

כזה הוא הענש שבא על ישראל בפרשת נגעי בתים; כיון שצדיקים הם, מביא עליהם הקדוש ברוך את הענש בכך שמטייב עמם ומביא אותם לגלות מטמוניות בבתיהם. חסד זה מצדף אותם בבושה - וזהו ענשם.

'לקיט הג'שני' שבת פו א; 'הדושי' רבנו יוסף נחמיה'

קדשת בית הכנסת - מדאורייתא או מדרבנן?

"ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר פנעו נראה לי בבית" (ד טז)

במסכת יומא (א ב) אמרו חכמים כי 'נגעי בתים' אינם מטמאים בבתי כנסיות ובתי מדרשות. המהרש"ם מברד"אן הביא מתוך פ' ראיה לשיטת ה'ראים' (מצוה שכה) ש'קדשת בית הכנסת' היא מדאורייתא, שאילו היתה מדרבנן - כיצד היתה נמשלת את דיני נגעים שנאמרו בתורה?

אולם בעל 'שבט הלוי' דחה ראיה זו, שכן מעיון בגמרא מתבאר כי לא 'קדשת בית הכנסת' היא הסבה המונעת משמאת הנגעים לחול בו, אלא הפסוק שהובא בגמרא: "ובא אשר לו הבית", ממנו משמע שאין טמאת נגעים אלא בבית השני; ל'אשר לו' ולא בבית הכנסת השני לרבים.

שו"ת מהרש"ם סי' יא אות ט; שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' יג

נתפישט המנהג בדברי מרן

לקראת יומא דהולוא של מרן ה'בית יוסף' החל ב"ג בניסן מובאים בזאת דברי החיד"א המעסה את מנהג אמירת ברכות השחר בחברותא למרן ה'בית יוסף:

"כתב מרן בבית יוסף: יש נוהגין שאחר שברך אהד ברבת השחר וענו אחריו אמן, חוזר אהד מהעוננים אמן ומברך ועוננים אחריו אמן, וכשדר הזה עושים כל אותם שפענו אמן... וכידוע נתפישט המנהג בכרכים ועירות גדולות בדברי מרן".

ברכי יוסף או"ח סי' תרעז

ברכת המזון - ברכת 'בונה ירושלים' (ד')

קשים מזונותיו של אדם פקריעת ים סוף

"קשין מזונותיו של אדם פקריעת ים סוף" - כך קבעו חכמים (פסחים ק"ח א). ואכן, אם נהרהר בדבר נגלה כי בשונה מיתר בעלי החיים שפרנסתם מצויה להם תמיד בלי טרחה ודאגה, דוקא האדם, בחירי הבריאה, נברא באופן שבו עליו להתאמץ ולדאג כדי להשיג את פרנסתו, עבודה הגורמת לו להיות שרוי בלחץ מתמיד.

נראה כי בלחץ ובכדי נברא האדם, אך אלא כדי שיעניו יהיו נשואות תמיד לבנאי העולמים בתפלה שיספק לו את פרנסתו, וכדברי הגמרא (נדה ע"ב): "מה יעשה אדם ויתעשר?..." בקש רחמים ממי שהעשר שלו.

בכך גבין את הקשר בין המזונות לבין קריעת ים סוף: כפי שבקריעת ים סוף הלחץ שהביא את בני ישראל בעומדם על שפת ים סוף, מבלי יכלת לפעול דבר בעצמם או לקוות לתועלת בשור ודם, הביאם לשאת את עיניהם בתפלה לאביהם שבשמים ולהושע, כך אף בנוגע לפרנסה, הלחץ המתמיד ששרוי בו האדם הטורח לפרנסתו, נועד כדי לגרם לו להפנות את עיניו לאביו שבשמים שפרנסתו, ובכך לפתח לעצמו את אוצרות השפע.

לא לחנם תקנו בקשה זו בלשון כה מתחננת: "אלקינו! אבינו!..." אין לנו מושיע אחר מבגדעך! לפיכך אנא: פרנסנו וכלכלנו..." (הגש"פ תפארת שמשון).

בסגנון זה מבאר הרמב"ם רבי יצחק מוורקא זצ"ל את הבקשה בהמשך ברכה זו: "וגא אל תצרכנו... לא לידי מתנת בשור ודם... כי אם לידך..."

מחד גיסא מבקשים אנו שלא יצרכנו לידי מתנת בשור ודם, ומאידך גיסא מבקשים אנו שלא יהיה לנו עשר כה עד שנחשב שאין אנו זקוקים חלילה לעזרת הבורא, (כי אם לידך) - שנשארו יצרכים, אף "לא לידי מתנת בשור ודם". וכפי שבארנו הצדיקים את קללת הנחש, שקללו הקדוש ברוך הוא שיהיה עפר לחמו כך שמוזנו יהיה מצוי בכל מקום, ובכך שלא יצטרך לבקש מבוראו על מזונותיו, לא תהיה לו קרבת ה' (יש"ש שרפי קדש חיה אות טו).

בקשה שהחיים תלויים בה

מקור בקשה זו מופיע בתפלת רבי יצחק המובאת בירושלמי (ברכות ד ב), שבתוכה בקש: "ואל תצרכנו לידי מתנת בשור ודם, ואל תמטר מזונותינו בידי בשור ודם שמתנתם מעוטה וחרפתם מרובה..."

וכך הובא ב"תנא דבי אליהו" (וויקא טו): "אמר אבא אליהו זכור לטוב זכור לברכה: מעיד אני עלי שמים וארץ, שכל תלמיד חכם שקורא לשם שמים ושונה לשם שמים, ואוכל משלו, נהנה משלו, ואין נהנה משל אחר, צבור כלום, עליו הכתוב אומר (תהלים קכח ב): 'וגיע פפדי כי תאכל אשירי וטוב לך'."

מעשה ופעם הפציר אדם בהרה"ק האמרי אמת מגור שימח מידי מתנה. האמרי אמת סרב לכך בכל תוקף, אף האיש נסה להתחנן ולומר כי בנפשו הדבר שימח ממנו הרבי את המתנה. אף הרבי השיב ואמר: "אף לי נוגע הדבר לנפשי שלא אקח את המתנה מפה,

שהרי נאמר (משלי טו כו, וראה מגלה כח א): 'ושונא מתנת יחיה'" (לקוטי יתרה על ברכהמ").

כיצד נהנים תלמידי חכמים משלחן אחרים?

רבים תמהו: הלא ענינו הרואות כי סדרה ההשגחה העליונה שתלמידי חכמים יהיו סמוכים על שלחן אחרים, כגולו שפתם ביששכר אחיו שעסק בתורה?

כך היה המעשה ברבי ברוך ממז"בוח:

פעם הבחינה בתו באביה הכופל ומשלש בכביה את בקשת: "וגא אל תצרכנו... כי אם לידך". משסים את הברכה שלא אהו: "מדוע הנה מבקש על כך, הלא אין לך כל עסק אחר להריות בו את מזונותיך, מלבד הפידונות שנותנים לך?"

אמר לה רבי ברוך: "אמת הדבר שאני נהנה מאחרים, אף יש שלוש דרגות בנותנים מממנם לצדיק: יש שנותנים זאת כמתנה הנתנת מידיהם לצדיק, שעליהם אני מבקש: "לא לידי מתנת בשור ודם". יש שנותנים זאת כ'הלוואה', בידעם שבזכות נתינה זו יזכו לשפע בכל כפלים, ואף עליהם אני מבקש: "לא לידי הלוואתם". אולם יש שנותנים זאת מתוך הכרה בעבודה שהם רק 'שליחים' להעביר את הממון המפקד בידם, מידי ה' לידי הצדיק. במתנה שקפו אני חפץ ועליה אני מבקש: "כי אם לידך..." (בוציא דנהורא ערך צדיק את כח).

וכך אמר רבי אברהם חיים מאלוטשוב:

אף מי שנוצר לקבל מאחרים צדקה כדי להחיות את נפשו, כל יחשב שהוא מקבל את פרנסתו מהם, אלא גבין שה' הוא הנותן לו זאת בידי שליח - והרי הרבה שלוחים למקום ואם לא מקבל מהם מקבל מאחר. אם יפנים זאת יריות שלא יצטרך להחניף לנותן, ואף לא להמנע מלהוכיחו בשעת הצורך. [ומפל מקום אין זה פוטרו מלהחזיק טובה לנותן] (ראה 'חובות הגבנות', פתיחה לשער עבודת האלקים) (ארח לחיים טמות).

להנות מנותנה שהיא לשם שמים

ידוע היה הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד, רבה של ירושלים, בהקפדתו היתרה שלא להנות משלחן אחרים כלל, מלבד פעם אחת שעבר על הנהגתו. היה זה לפני נשואי אהד מגביו, כאשר מאן דהוא הניח על שלחנו מעטפה שבה סכום מרובה לצרכי הנשואין. רבי יוסף חיים שער בודאות שהקפדו נשלח לו בידי רבו המהר"ל דיסקין, ומשכף הסכים לקבלו כשהוא מסביר זאת על פי מאמר הנמקד (ברכות א): "הרוצה להנות - יהנה כאלשיע".

אף אלישע הקפיד מאד שלא להנות מבשר ודם, ואף קלל את גוזזו ונערו כשקבל מתנות מנעמו שר צבא ארם, אף מהאשה השונמית הסכים לקבל, כיון שידע כי כל כנותה היא אף ורק לשם שמים. וכך גם הגר"ח קבל מרבו, כאשר ידע כי כל פגנתו לשם שמים (הגש"פ מזדלי ירושלים).

המחאה שהתחלפה ואמן שהחמצה

בשליחה, וכי אין מדבר בהמחאה שלו כלל. הוא התקשר לבגן והתענין לפשר הדבר, אף לא היתה בפייה תשובה, והם המליצו לו לגשת לסניף הבנק ולברר את הענין.

שעות ספורות לאחר מכן נפתרה התעלומה, כאשר מכשיר הטלפון בבית משפחת ליטוואק צלצל ומעבר לקו הזדהה יהודי תושב בורו פארק אשר ספר כי אף לביתו הגיעה מעטפה דומה למעטפה שהגיעה לבית משפחת ליטוואק, אולם בתוך המכתב הנהה המחאה על שם משפחת ליטוואק.

מסתבר כי הפציר בבנק החליף בטעות בין המחאות; את המחאה של משפחת ליטוואק הניח במכתב שלהם, ואת המחאה של המשפחה הניח במכתב ששלח למשפחת ליטוואק.

הרב ליטוואק הודה לדובר שמעבר לקו. הוא התענין לשימו ולכתבתו וסכם עמו כי לאחר שבת יפגש עמו כדי להחליף את המחאות.

שעות ספורות לאחר מכן, סמוך לכניסת שבת, צף המעשה לפתע בלבו של הרב ליטוואק. הוא שתזר שוב במוחו את שם משפחתו של האדם שקבל בטעות את המחאתו... השם היה מר לו, וארכו לו כמה דקות כדי להזכר מהיכן.

מסתבר כי היה זה, לא פחות ולא יותר, אותו אדם ששבוע קודם לכן הוא פגש בבית הכנסת והעיר לו על כך שפגעה 'אמן חטופה'. שם המשפחה לא היה נפוץ במיוחד, ואף הפתכת שמינסרה לו היה הפתח קרובה מאד לבית הכנסת שבו הפלל. לא היה אפוא כל ספק כי מדובר באותו אדם.

הרב ליטוואק ראה בכך השגחה פרטית מפלאה, כפיכיל אותה לו מן השמים כי נהג כהגן כאשר הסב את תשומת לבו של אותו אדם לכך שפגעה 'אמן חטופה', וכי עליו להמשיך להשתדל לחזק את הענין של ענית אמן כדון.

מיד עם צאת השבת התקשר הרב ליטוואק לאותו אדם והתענין האם אכן הוא האיש שלו העיר לפני שבוע על ענית 'אמן חטופה'. האיש אשר את העבודה בהתפעלות, והשנים סכמו ביניהם להפגש כדי להחליף את המחאות.

הפעם הגיע הרב ליטוואק לביתו של האיש כשבידו ספר 'משנה ברורה' חלק א', וכשפגש עם האיש הקריא מתוכו:

על דברי השלחן ערוך (קדח ח) בבאור אסור 'אמן חטופה' - "שלא יחטף וימרה על ענות אותו קדם שסיים הפקדו", כותב המשנה ברורה (ס"ק ל): 'רצה לומר: שימתינו עד שסיים הש"ץ כל התבה אחרונה לגמרי. ויש אנשים שמתחילין לענות בעוד שהש"ץ עומד לדון בחצי תבה אחרונה וזה אסור'.

חובת ענית אמן בהקדמה